

джені і суперечливі, втрачають орієнтацію та ясність сприйняття. На Заході визнають, що російська пропаганда в цілому діє ефективно. Адже щодо Росії інколи створюється таке враження, що йдеться про миролюбну державу, з якою ми готові торгувати та вести переговори.

Таким чином, сучасна російська інформаційна війна на Україні спирається на відповідні дослідження і методи ведення, розвинені інформаційно-технічні ресурси, адміністративно-політичне забезпечення, охоплення значної частини населення і досить високий рівень фінансування. На сьогодні можна прогнозувати довготривалий і агресивний характер ведення російської інформаційної війни на Україні, її спрямованість на маніпулювання свідомістю громадян, дестабілізацію ситуації в різних регіонах країни, дискримінацію органів влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науковий семінар Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Інформаційна агресія Російської Федерації проти України»: тези доповідей, 25 жовтня 2018 р. Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2018. 86 с.

2. IV Міжнародна наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»: збірник матеріалів, 21–22 травня 2020 р. Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2020. 178 с.

Каралаш Ю. І.,
аспірантка,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

САМООРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ СИСТЕМНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Глобальні виклики та системні трансформації не оминули й українське суспільство та самобутньо-неповторно поєднуються з національними особливостями історичного розвитку. Відповідь на ці виклики диктує вимоги до формулювання нових солідаритетів, впровадження інноваційних практик вираження інтересів локальних спільнот, а також рішучих заходів, спрямо-

ваних на збереження їх цінностей та унікальності автентичних культур. Усе це характеризується як біфуркаційний період соціальних конфліктів та потрясінь, що став перманентним для України та позначає наше суспільство як трансформаційне – таке, що постійно та стрімко змінюється.

У вигравші від трансформаційних потрясінь в Україні виявляються на-самперед великі суб'єкти господарської діяльності, які мають «запас міцності» та лобі у вищих ешелонах влади. Власне, крупний капітал в українських реаліях уособлює собою олігархічну державу, спостерігається зрощення влади та великого бізнесу, які перетворюються на закриту систему, відірвану від більшості населення автономну соціальну групу, що дбає лише про власні інтереси. М. Козловець слушно зазначає: «...незважаючи на певні ідеологічні й політичні розбіжності, представники правлячих еліт остаточно і, схоже, безповоротно оформилися в окрему самовідновлювальну касту, яка контролює основні ресурси країни, виступає від імені народу, представляє в країні інтереси глобальних політичних та економічних інституцій і є відокремленою від інших співвітчизників системою нездоланих перегородок, фільтрів і перешкод» [1, с. 78].

Враховуючи зумовлені економічним занепадом скорочення державних гарантій, згортання програм соціального захисту, значне підвищення цін на продовольчі товари та зростання вартості комунальних послуг, рядові громадяни залишаються, в основному, наодинці зі своїми проблемами. Український соціолог М. Шульга констатує: «...знедолена, позбавлена багатьох соціальних гарантій особистість покладає свої сподівання на державу, що побудована на засадах приватної власності та ринкових відносин. ...Такі особливості стану українського суспільства природно взаємовпливають і породжують нові вади у функціонуванні соціальних інститутів. Зокрема, під їх впливом перебуває процес становлення громадянського суспільства» [2, с. 11]. Відтак, цілком очікувано, що, перебуваючи в парадигмі вільної конкуренції, ринку, де виживає найсильніший, дії держави в кризовий, перехідний період будуть спрямовані на відстоювання інтересів великого капіталу та кланово-олігархічних кіл. Ці обставини приводять до висновку, що в таких умовах індивідуалізм та розпорошеність пересічних громадян виявляються несумісними з подоланням негативних тенденцій, досягненням європейського рівня життя та стійким розвитком.

Вирішення складних проблем державного поступу, пошук органічних для нашої культури основ солідарності залишити на відкуп спорадичного впливу зовнішніх факторів – чи то милості глобальних гравців, чи то спон-

танного розвитку – видається не лише проблематичним, а й безвідповідальним та ризикованим для самостійності, незалежності та суб'єктності України, зрештою, її – нашого – майбутнього існування. Натомість необхідні докорінні зміни за рахунок власної діяльності громадян – самоорганізації як зміни системи соціальних відносин, того соціального середовища, в яких формуються наступні покоління. Все це створює запит на соціальну самоорганізацію як громадянські ініціативи, що покликані здійснювати справді впорядковуючий вплив на плинне, непевне трансформаційне суспільство. Відтак самоорганізація соціуму виявляється важливим фактором пом'якшення гостроти криз та трансформацій як глобально, так і в українських реаліях.

Проте перед нею постає серйозний виклик – це низький рівень громадянської участі. Хоча згідно зі статтею 5 Конституції, єдиним джерелом влади в Україні є народ [3], на практиці ж народовладдя виявляється одноразовим та вся громадянська участь у місцевих справах зводиться до голосування у день виборів – раз на п'ять років. Так, О. Балакірева обгрунтовано зазначає: «Для сучасної ситуації характерні ...неготовність громадян бути активними учасниками (не «наскоком», як на спеціальних акціях, а щоденно, системно і рутинно) процесів розвитку суспільного життя, брати на себе відповідальність за участь в ухваленні рішень, виконувати функції громадянського суспільства» [4, с. 8]. Доповнює цю характеристику М. Шульга: «...згадані події [події 2013–2014 рр. – Ю. К.] породили масу громадських ініціатив, високу політичну активність, групову солідарність доволі значної частини населення. Але вони були засновані на короткочасному емоційному пориві. Чимало цих проявів виявилися нестійкими. Подібні почини як миттєво спалахували, так само й швидко згасали. Втім, з часом все повертається на круги своя, все повторюється. Громадянська і політична культура суспільства не виникає враз. Її висока якість є результатом багатьох десятиліть становлення. Вона повнокровно може існувати лише зайнявши відповідну нішу в тисячолітній матриці менталітету народу» [2, с. 12]. Або ж, як влучно зазначає А. Єрмоленко, «...демократія не може бути втілена раз і назавжди. Демократія – це той велосипед, з якого одразу падаєш, припинивши крутити педалі. Адже *res publica* (річ публічна) потребує безупинної участі громадян» [5, с. 13].

Відсутність дієвої, згуртованої у вираженні своїх інтересів та вирішенні місцевих питань локальної спільноти, що через недостатню компетентність, як індивідуальну, так і колективну, позиціонується радше як об'єкт

управлінського впливу, породжує необхідність суб'єкта управління, брак якого компенсується із зовнішніх джерел. Так, зокрема, в умовах децентралізації влади виникає загроза «локальної олігархії» – монополізації влади місцевими бізнес-структурами та створення тіньових структур управління, де офіційні органи місцевого самоврядування використовуються як важелі впливу в приватних інтересах або як спосіб легалізації владного впливу бізнес-структур чи місцевих кланів. При недостатньому рівні демократії участі та громадянського контролю відбувається нівелювання репрезентативності інтересів рядових громадян, спотворюється представницька демократія і народовладдя перетворюється у владу бізнесу.

Більш того, низький рівень громадянських ініціатив порушує питання можливості демократії як такої: «Інше пояснення обмеженої участі громадян, – правомірно стверджують Х. Салліван та К. Склчер – вказує на більш широке суспільне нездужання, в якому економічні, соціальні та технологічні зміни зменшили здатність громадян брати участь... Занепокоєння низьким рівнем участі громадськості відображає основну тривогу щодо здоров'я західних ліберальних демократій та законності їхніх способів управління» [6, р. 162]. Однак наявність певної кількості громадян та навіть наявність у них деяких якостей – вищого рівня соціокультурної компетенції – здатність самостійно ставити соціально орієнтовані цілі та досягати їх – є необхідною, але не достатньою умовою для соціальної самоорганізації.

Ініціативні громадяни повинні організувати себе – самоорганізуватися, консолідуватися між собою. Реалізуючи надіндивідуальні цінності через врахування інтересів та потреб решти населення, за допомогою своїх ініціатив як уповні усвідомлених, цілерациональних дій у соціальному вимірі сукупність громадян (як ініціативних, так і решти населення) повинні перетворитися з колективного об'єкта соціальних відносин, що зазнає організаційного впливу, на колективний суб'єкт, що його здійснює у процесі своєї діяльності. Таким чином суб'єктність, що проявляється у здатності колективу до цілерациональних соціальних дій, постає як емергентна характеристика такого колективу, що свідчить про його солідарність як вищий, порівняно із сукупністю індивідів, емергентний рівень упорядкування.

Відтак, кількісний та якісний розвиток громадянських ініціатив, можливо, й не призведе до негайного «перезавантаження» державного механізму та суспільних відносин, проте поступово сформує спочатку на місцевому рівні, а потім і масштабніше, ту силу, ігнорувати яку при прийнятті доленосних рішень буде напрочуд проблематично. «Виростаючи» знизу, сукуп-

ність громадянських ініціатив стане чи не єдиною можливим виразником інтересів звичайних громадян, водночас легітимізуючи прописаний у Конституції України демократично-республіканський нормативний порядок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козловець М. А. Політична еліта як суб'єкт державотворення в умовах трансформації українського суспільства. Вісник *Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. № 2 (33). С. 74–87.

2. Шульга М. Збій соціальної матриці: монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. 284 с.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР в редакції від 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 13.10.2020).

4. Балакірева О. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. *Український соціум*. 2007. № 2. С. 7–19.

5. Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід / Міжнар. фонд «Відродження», Ін-т лібер. сусп-ва [та ін.]; [Г. Бабінський, І. Е. Бекешкіна, О. В. Білий та ін.; відп. ред.: А. М. Єрмоленко, О. О. Кисельова]. Київ: Етна-1, 2006. 363 с.

6. Sullivan H., Skelcher C. Working across boundaries: collaboration in public services. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave, 2002. xii, 271 p.

Требіна О. М.,

аспірантка кафедри міжнародного права,
Національний юридичний університет
Імені Ярослава Мудрого

ЄВРОПА У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ

В умовах сучасної цивілізації однієї зі складних глобальних проблем людства залишається тероризм. В ХХІ ст. він перетворився у впливового міжнародного гравця, який діє практично у всіх куточках світу, в тому числі в Європі. Лише в країнах ЄС в 2019 р. у результаті терактів загинули 10 осіб і 27 отримали поранення. В цілому 13 держав-членів ЄС повідомили про 119 скоєних і зірваних терористичних нападах, як підсумок: 1 004 особи були заарештовані за підозрою в злочинах, пов'язаних з тероризмом [1]. І зараз, і в майбутньому тероризм був, є і буде сумною європейською і світо-